

Çatışma Bölgelerinde İnsani Boyut: Yardım ve Güvenlik

Humanitarian Concerns in Conflict Zones: Aid and Security

Altun ALTUN*

Özet

Çatışma bölgelerinde insani yardımlar, şiddetin önlenerek güvenliğin sağlanması açısından uluslararası siyasetin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu bölgelerde yaşayan siviller, insancıl hukuk ihlalleri, göç, yoksulluk ve temel hizmetlere erişimde yaşanan bir dizi olumsuz tehditle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, insani yardım ve insani güvenlik, birbirini tamamlayan ve destekleyen iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsani yardım, insanların acil ihtiyaçlarını karşılayarak insani güvenliği sağlarken insani güvenlik ise insanların uzun dönemde korunmasını ve kalkınmasını hedeflemektedir. Güvenlik, uluslararası düzeydeki ilişkileri belirleyen temel unsurların başında gelmektedir. Küreselleşme süreci yeni tehditlerin ortaya çıkmasına, mevcut tehditlerin şekil değiştirmesine ya da daha etkili hale gelmesine neden olmaktadır. Tehdit türlerinin artması ve şekil değiştirmesi ve Soğuk Savaş sonrası oluşan yenedünya düzeninin yeni bir güvenlik konseptine ihtiyaç duyması, güvenlik alanında yeni bir perspektifin gelişmesini de tetiklemiştir. Günümüzde insani güvenlik/birey güvenliği, güvenlik politikalarının ana merkezine oturmuş durumdadır. Akademik ve uluslararası arenada kavramın çerçevesi oluşturulmaya çalışılırken aynı zamanda da insani güvenliğin nasıl sağlanacağı tasarımları yapılmaktadır. Çatışma bölgelerindeki insani krizler, küresel bir sorun olarak kabul edilmekte ve bu sorunun çözümü için uluslararası iş birliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma insani yardım ve insani güvenlik kavramlarını derinlemesine inceleyerek, bu iki kavram arasındaki ilişkiyi ve günümüzde çatışma bölgelerindeki sorunlara çözüm bulmadaki önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, İnsani Güvenlik, Çatışma Bölgeleri, İnsancıl Hukuk, Küreselleşme

Abstract

Humanitarian aid in conflict zones has become one of the most significant elements of international politics in the establishment of security through the prevention of violence. Civilians living in these zones are exposed to humanitarian law violations, migration, poverty, and a set of threats experienced in access to basic services. In this context, humanitarian aid and humanitarian security may be considered two concepts that complement and support each other. While humanitarian aid facilitates humanitarian security by meeting the urgent needs of people, the ultimate goals of humanitarian security are the protection and prosperity of people. Security is among the main factors that determine relations on an international scale. The globalization process has led to the emergence of new threats and the transformation or aggravation of existing

* Doç. Dr.; Hakkari Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-2040-9965, altunaltun@hakkari.edu.tr

threats. The increase in the number of forms of threat, their transformation, and the need in the new world order established after the Cold War for a new security paradigm triggered the development of a new perspective in the field of security. Today, humanitarian security/individual safety is at the epicenter of security policies. While efforts to establish the framework continue in the academic and international spheres, at the same time, plans are designed regarding how humanitarian security can be achieved. Humanitarian crises in conflict zones are accepted as a global problem, and to solve this problem, international collaboration and coordination should be strengthened. This study examines the concepts of humanitarian aid and humanitarian security in detail and emphasizes the relationship between these concepts and their importance to the resolution of problems in conflict zones today.

Keywords: Humanitarian Aid, Humanitarian Security, Conflict Zones, Humanitarian Law, Globalization

Giriş

İnsani yardım, çatışma bölgelerinin en acil sorunlarından biri olan insanlık dramına karşı en etkili çözümlerden birisidir. Silahlı çatışmalar, kendilerine özgü özelliklere sahip olmalarına rağmen, temelinde oluşan sorunlar belirli konular etrafında toplanmaktadır. Silahlı çatışmaların sebeplerine bakıldığında doğal kaynakların pay edilmesi, kimlik, toprak paylaşımı ve sosyoekonomik eşitsizliklerin ön plana çıkarak birden fazla sorunun çatışmanın sebeplerini oluşturabileceği görülmektedir. Bu çalışmada, küreselleşme süreci ile birlikte bireyi merkeze alan güvenlik anlayışının bir bileşeni olan insani güvenlik ve insani yardım arasındaki ilişkiye odaklanılmaktadır. Silahlı çatışmalarda insani müdahalenin, insani yardımdan insanlığın zararına olan bir silaha evrilmesi, insani güvenliğin çatışma bölgelerindeki rolünü göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda sivil halkın yaşadığı insani krizler ve bu krizlere yönelik uluslararası çabalar ele alınmıştır.

1. İnsani Yardımın Zorlukları

İnsani yardım, doğal afetler, savaşlar, çatışmalar veya diğer kriz durumlarında temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan her türlü maddi, teknik ve manevi destektir. Bu yardım açlık, susuzluk, barınma eksikliği, hastalık gibi temel hayatta kalma sorunlarının giderilmesinden, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin sağlanmasına kadar geniş bir yelpazede olan faaliyetleri kapsamaktadır.

Gıda yardımı, açlık ve yetersiz beslenme sorunlarına çözüm bulmak için gıda dağıtımı, tarım aletleri ve tohum sağlanması gibi faaliyetleri içermektedir. Su ve sanitasyon yardımında temiz su kaynaklarına erişim sağlanarak hizmetlerin iyileştirilmesi gibi faaliyetlerle sağlık sorunlarının önlenmesi amaçlanmaktadır. UNICEF halen dünyada 2,2 milyar insanın güvenli içme suyuna erişiminin olmadığını bildirmektedir. İnsani acil durumlarda yaşamı tehdit eden deneyimler yaşayan çocuklar aynı zamanda su kaynaklı risklerle de mücadele etmektedir. Çatışma bölgelerinde yaşayan çocukların hayatını kaybetme olasılığı şiddetin kendisinden çok daha fazla olabilmektedir (UNICEF, 2024). Evsiz kalan ve barınma koşulları yetersiz olan kişilere çadır, konteyner sağlanarak kalıcı barınma yardımı yapılmaktadır. Dünya mülteci

nüfusunun yaklaşık %22'sini oluşturan 6,6 milyon kişi mülteci kamplarında yaşamaktadır. Suriye'deki çatışma gibi özellikle yıkıcı ve uzun süreli bir kriz olduğunda, mülteci kamplarının nüfusu oldukça büyüebilmektedir. Çatışmalı bölgelerde yerinden edilmiş kişiler için sağlık hizmetlerine erişim çalışmaları da yapılmaktadır (WFPUSA, 2023). Eğitim yardımı olarak ise okulların onarılması, öğretmen eğitimi, kırtasiye malzemeleri dağıtımı gibi çalışmalar yapılmaktadır (UNICEF, 2019).

İnsani yardım faaliyetleri, genellikle devletler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin bağışları ile finanse edilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu gibi teşkilatlar insani yardım alanında öne çıkmaktadır. Örneğin Türk Kızılay'ı ulusal ve uluslararası ölçekte her türlü felakette ön planda olan hiçbir ayrım yapmaksızın tüm insanlığa yardım sağlayan bir örgüttür. Özellikle çatışmaların yaşandığı Ortadoğu bölgesinde gıda, barınma ve sağlık faaliyetleri ile yoğun bir çaba göstermektedir. Türkiye, Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) ile de ülke içinde ve dışında afet ve acil durum yaşayan insanların yardımına yetişmektedir (Genç, 2019, s.49). Yine Türkiye Maarif Vakfı (TMV) öğrencilerine Türkçe ve Türk kültür medeniyetiyle birlikte kendi anadillerini ve kültürünü de öğretmekte, faaliyet gösterdiği ülkelerin insan kaynağını istihdam etmekte ve beşerî sermayesinin gelişmesine de katkı sunmaktadır. Türkiye uluslararası insani yardım faaliyetleri kapsamında 5 kıtada 60'tan fazla ülkede faaliyette bulunmuştur. Türkiye bu insancıl politikasıyla dış siyasette yumuşak gücünü arttırarak ülkemizin itibarını hak ettiği yere getirecektir (Türkiye Maarif Vakfı, 2020).

İnsani yardım faaliyetleri özellikle çatışma bölgelerinde, güvenlik sorunları, ulaşım güçlükleri, bürokratik engeller gibi birçok zorluklarla karşılaşmaktadır. Çatışma bölgelerinde görev yapan insani yardım çalışanları büyük bir risk ve ateş altında görevini sürdürmeye çalışmaktadır. Terör saldırılarının ve çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde bu risk katlanarak artarken yardım görevlileri fiziki saldırı, kaçırılma ve ölüm tehditleri altında çalışmakta ve buna hazırlıklı olmayı öğrenmektedir. Bu çerçevede insani yardım çalışanlarının güvenliğinin ne şekilde sağlanabileceği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumla ortaya konulan görüşlerden birisi Güvenlik üçgeni stratejisidir. Korunma-Kabullenilme/Benimsenme ve Caydırıcılık şeklinde kategorize edilen güvenlik üçgeni, insani yardım personelinin maruz kaldığı kaçırılma, öldürülme ve yaralanma gibi, şiddet eylemlerini önleme amacı gütmektedir. Bu anlamda kabullenilme ya da benimsenme, insani yardım personelinin bölge halkının kalbini ve saygısını kazanması olarak ifade edilmektedir. Burada insani yardım çalışanlarının asıl odaklanacağı konu samimiyet olup bölge insanı ile kurulacak eşit mesafede ilişki önem arz etmektedir. Caydırıcılık konusu ise en son başvurulması gereken yöntem olup olası saldırılara karşı korunma ile ilgilidir ve insani yardım örgütleri tarafından pek tercih edilmemektedir. İnsani yardım aynı zamanda yardım yapan ekibinde güvenlik sorunu olarak görülmektedir. Yardım yapacak ülkelerin belli bir maliyeti karşılama, güçlü bir yönetim ve orduya sahip olması yeterli olmazken insani yardım işinin kurumsallaşmış, itibar gören, sorumluluğu üstlenen ekibinin de iyi hazırlanmış olması gerekmektedir. Böyle bir durumda normal bir insani yardım faaliyeti insani

diplomasi niteliği kazanacak ve çok boyutlu fayda sağlayacaktır (Yerdelen, 2019, ss.70-72).

2. Uluslararası Toplumun Rolü

Tüm silahlı çatışmalar gibi iç savaş ve silahlı çatışmaların yol açtığı insani yıkımlar bu tür çatışmaların başlıca uluslararası güvenlik sorunlarından birisi olarak görülmesine yol açarken siyasi ve ekonomik kaynaklar büyük ölçüde bu sorunun çözümü için kullanılmaya çalışılmaktadır. Bölgesel çatışma, hangi tür ve boyutta olursa olsun uluslararası sistemin temel güvenlik sorunu olarak görüldüğü müddetçe uluslararası sistemi koruyabilmek için silahlı çatışmaların önlenmesine ilişkin düzenleme girişimleri başlamıştır (Turan, 2020, s. 134).

Silahlı çatışmalardaki uygulamalara yönelik ilk çok taraflı düzenlemeler 19. yüzyılın ortasında başlamıştır. İnsancıl hukukun temel kaynakları olarak kabul edilen ve Kızıl Haç tarafından 1864'te hazırlanan Cenevre Konvansiyonları savaştaki yaralı ve hasta askerleri korumak amacıyla hazırlanmıştır. Konvansiyon iki savaş arası dönemde iki kez düzenlenmiş fakat İkinci Dünya Savaşı şartları, yalnızca savaşanlara yönelik düzenlemelerin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Konvansiyon 1949 yılında sivilleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve savaş mahkûmlarının yeterli gıdaya erişim hakları olduğu vurgulanmıştır. 1977 yılında kabul edilen Birinci Protokol ile "Uluslararası Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunması", İkinci Protokol ile "Uluslararası Nitelik Taşımayan Çatışmaların Mağdurlarının Korunması" düzenlenmiştir. Sözleşme ve ek protokoller 194 ülkenin oyuyla evrensel bir nitelik kazanmıştır. Her iki protokolde de "bir savaş yöntemi olarak sivilleri aç bırakmanın yasak olduğu" ifade edilmiş ve halkın yaşamını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu vazgeçilmez mallara saldırmanın yasak olduğu belirtilmiştir (Şeysane, 2020, s. 406-407).

Sivil halkın ve yardım kuruluşlarının rolü başlıklı bölümün birinci paragrafında, sivil halkın karşı tarafa ait olsa bile yaralılara, hastalara ve gemi kazazedelerine saygı gösterilmesi ve hiçbir şekilde şiddet uygulanmaması vurgulanmıştır. Ulusal Kızılhaç gibi yardım derneklerinin yaralılara ve hastalara bakmasına izin verilecektir. Bu tür insani eylemlerden dolayı ise hiç kimsenin zarar görmemesi, kovuşturulmaması mahkûm edilmemesi ve cezalandırılmaması belirtilmiştir. İkinci paragrafta ise çatışmaya taraf olanların birinci paragrafta sözü edilen sivil nüfustan başvuranlara hem koruma hem de gerekli kolaylıkların sağlanacağı belirtilirken karşı tarafın bölgenin kontrolünü eline geçirmesi durumunda ihtiyaç duyulduğu müddetçe aynı koruma ve kolaylıkların sağlanmasının altı çizilmiştir (OHCHR, 1977).

BM Şartı temel olarak uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır; bu nedenle tehdit veya kuvvet kullanımı, üye devletlerin uluslararası ilişkilerinde açıkça kınanmaktadır. Öncelikle kuvvet kullanılmasını içermeyen barışçı yolların kullanılması esas alınmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Şartı madde 33 ise, "... , bu uyuşmazlığın çözülmesini her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, tahkim veya yargı yollarıyla veya bölge teşkil veya antlaşmalarına başvurarak veyahut kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır." şeklindedir (Polat, 2020, s.36). Bu, Devletlerin kendi topraklarında daha az egemen oldukları anlamına gelmez ve başka bir deyişle, iç savaş kendi başına yasak değildir. "Ulusal kurtuluş savaşları" olarak

bilinen savaşlar bu açıdan bir istisna oluşturur. Başlangıçta iç silahlı çatışmalar olarak kabul edildiler, ancak giderek uluslararası bir karaktere sahip oldukları kabul edilmiştir. Şart, halkların kendi kaderini tayin etme ilkesine dayanmaktadır. Uluslararası insancıl hukuktaki son gelişmeler bu evrimi izlemiş; dolayısıyla, halkların kendi kaderlerini tayin hakkını kullanarak mücadele ettikleri silahlı çatışmalar da uluslararası silahlı çatışmalar arasına girmiştir. "Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmanın Yüksek Sözleşmeciler Tarafından birinin topraklarında çıkması halinde, çatışmaya taraf olan her ülke, en azından aşağıdaki hükümleri uygulamakla yükümlüdür:

- Silahlarını bırakan silahlı kuvvetler mensupları ve hastalık, yaralanma, gözaltı veya başka bir nedenle 'hareketsiz' kalanlar da dahil olmak üzere, düşmanlıklarda aktif olarak yer almayan kişiler, her koşulda ırk, renk, din veya inanç, cinsiyet, doğum veya zenginlik veya benzeri herhangi bir ölçüte dayalı herhangi bir olumsuz ayırım yapılmaksızın insanca muamele görecektir. Bu amaçla, yukarıda belirtilen kişilerle ilgili olarak aşağıdaki eylemler her zaman ve her yerde yasaktır ve yasak kalacaktır:
 - a) Yaşama ve kişiye yönelik şiddet, özellikle her türlü cinayet, sakatlama, zalimce muamele ve işkence
 - b) Rehinelerin alınması
 - c) Kişisel onur kırıcı davranışlar, özellikle aşağılayıcı ve onur kırıcı muamele
 - d) Düzenli olarak kurulmuş ve uygar halklar tarafından vazgeçilmez olarak kabul edilen bütün yargısal güvenceleri sağlayan bir mahkeme tarafından verilmiş ön karar olmaksızın cezaların verilmesi ve infazların gerçekleştirilmesi.
- Yaralılar ve hastalar toplanacak ve bakımları sağlanacaktır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi tarafsız bir insani kuruluş, çatışmanın taraflarına hizmetlerini sunabilir. Çatışmanın Tarafları, ayrıca, özel anlaşmalar yoluyla, bu Sözleşmenin diğer hükümlerinin tamamını veya bir kısmını yürürlüğe koymak için çaba gösterecektir. Önceki hükümlerin uygulanması, çatışmanın taraflarının yasal statülerini etkilemeyecektir." (ICRC, 1977).

BM ilk başlarda devletlerin içişlerine karışmama ve iç çatışmalara müdahale etmeme üzerine kurulmuş olsa da zaman içerisinde bu kısıtlamaları geride bırakmış ve bazı yeni uygulamalara geçmiştir. Bunlardan en önemlisi Barış Gücü misyonları olmuştur. Bu misyonlar giderek genişletilmiş "insani müdahale" ve "koruma sorumluluğu" gibi düşünceler öne sürülmüştür. BM'nin güvenlik yaklaşımları çerçevesinde en çok başvurduğu yöntem Barış Gücü aracılığıyla gerçekleştirmiş olduğu insani müdahale olmuştur. BM Somali'ye 1992 yılında insani müdahale kapsamında gerçekleştirdiği operasyondan sonra 1994'te Ruanda'da yaşanan soykırım içinde müdahalede bulunmuştur. Ruanda'da yapılan operasyon Hutuların Tutsilere karşı yapılan katliamlarını önlemek amaçlı olmuştur. 1992'de Sırpların Bosnalılara saldırıları başladığında Birleşmiş Milletler geç de olsa insani müdahalede bulunmuş ancak yetersiz kalınca NATO devreye girmiş ve Sırp tarafı barışa zorlanmıştır. Filistin sorununun çözümünde de BM aracı olmuş ancak İsrail'in BM kararlarını tanımaması sorunu çözümsüz kılmıştır. 2003 Irak krizinde BM benzer şekilde etkin olmaya çalışsa da Güvenlik Konseyi ortak bir karara varamamıştır. Bundan dolayı Irak müdahalesi ABD ve

İngiltere öncülüğündeki koalisyon güçleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında başlayan Arap Baharı sürecinde de BM'nin etkisizliği Suriye üzerinde kararların alınamamasıyla eleştirilere neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde BM'nin güvenlik yaklaşımları içerisinde en önemli girişimi İnsan güvenliği alanında olmuştur (Yiğittepe, 2020, s. 110).

3. İnsani Güvenlik Yaklaşımı ve İnsani Yardım

1990 sonrası dönemde küreselleşme sürecinin ve diğer unsurların etkisiyle tehdit algılamaları çeşitlenmiştir. İnsani güvenlik anlayışı temel olarak devletlerin askeri güç odaklı ve savunma güdüsüne dayalı olan klasik güvenlik anlayışını tamamlayan çok boyutlu yeni bir güvenlik yaklaşımıdır. Bu yeni yaklaşım siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal tehditleri kapsayan ve çok boyutlu şekilde insanın refahını, mutluluğunu ve onurlu yaşamını baltalayan tehditleri karşılamayı içermektedir. BM Kalkınma Programı tarafından 1994'te insani güvenlik yaklaşımı "korku ve yoksulluğun olmaması" ya da "korku ve ihtiyaçtan özgür olmak" şeklinde özetlenerek biçimlendirilmiştir. Özellikle "freedom from wants" şiddetli çatışmalar, çok sayıda insanı olumsuz etkileyen doğal afetler, salgın hastalıklar ve kıtlıkla ilgili olarak sürdürülebilir ve insan ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen bütüncül bir yaklaşımla geniş çözüm önerileri sunmaktadır. Devletlerin destekleme konusunda kapasite eksikliği, fakirlik ve eşitsizliğin diğer çeşitlerinden kaynaklanan şiddet çatışmalarına karşı bireylerin korunması anlamında kullanılan "freedom from fear" ise barış inşası, çatışmaların önlenmesi ve yönetimi, tehlike anında acil yardım gibi çözümler noktasında destek sağlamaktadır. Hukukun üstünlüğü ve demokrasinin teşvik edilmesine dair "kendi adına hareket etme özgürlüğü" 2003 yılında insani güvenliğin ikinci boyutunu oluştururken 2005 yılında insani güvenlik kavramına "onurlu yaşama özgürlüğü" üçüncü boyut olarak eklenmiştir. 2009 yılında oluşturulan dördüncü boyut ise toplulukların insan kaynaklı ya da doğal tehlikelerle karşılaşması durumunda önleme ve müdahale araçlarının geliştirilmesidir (Aksu&Turhan, 2012, s. 74).

Yeni Güvenlik Okulu düşünürlerine göre küreselleşme ile yaşanan değişim ve yeni tip tehditlerle birlikte ulus devletler kendi vatandaşlarına güvenlik sağlama yeterliliğine sahip değildir. Bundan dolayı da birey, toplum ve insanlığın bir bütün olarak asıl objesi olmasını savunmuşlardır. İnsan güvenliğinin, ulusal güvenlik ile yer değiştirmesi gerekliliğini öne sürerek Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace, İnsani Gelişme Örgütü ve sınır aşan sosyal hareketlerin daha fazla güvenlik unsuru olduğunu ileri sürmüşlerdir. Askeri güç odaklı klasik güvenlik anlayışını eleştirerek artan tehditlere karşı kuvvet kullanımının meşruiyetinin gerçekleştirebilmesi için güvenlik kavramının genişletilmesinin zorunluluğu vurgulanmıştır (Altun, 2022, s.55). Buzan'da insan güvenliği kavramının devlet güvenliği yerine kullanılmasının teorik zeminini oluşturmuştur. İnsan güvenliği konusunda Buzan, devletlerin insan güvenliğini sağlama konusunda en yetkili birimler olmasına rağmen bazı zamanlarda da vatandaşlarının güvenliğini tehlikeye atan bir unsur haline geldiğini söylemektedir (Buzan vd., 1998, s. 3).

2001 yılında yayınlanan Koruma Sorumluluğu (The Responsibility to Protect) Raporu askeri müdahaleyi, uluslararası toplumun gerek duyulduğunda

başvurabileceği bir hak olmaktan çıkarıp “soykırım, savaş suçu, etnik temizlik ve insanlığa karşı suç” işleyen sorumsuz devletlere karşı etik ve hukuki sorumluluğu olarak tanımlamıştır. Askeri müdahalenin uluslararası bir sorumluluk olarak tanımlanması, müdahalenin zorunluluk haline dönüşmesini de sağlamıştır. Koruma sorumluluğu kavramı, her devletin vatandaşlarını koruma sorumluluğu olduğunu ve eğer devletler bunu yapmazlarsa uluslararası topluluğunun koruma sorumluluğunun doğacağını ifade etmektedir. Koruma sorumluluğu, egemenliğin inşasını 1990’lı yıllarda olduğu gibi düzen ve istikrar ile yerine adalet ve demokrasi ile bağdaştırmaya başlamıştır. Devletler artık sadece kendi nüfuslarının onayını almakla mükellef değildir ve uluslararası topluluğun oluşturduğu kurumsal yapıları da dikkate almak zorundadır. Egemenliğin istikrar sağlama kapasitesi yerini 11 Eylül 2001 sonrasında, egemenliğin adalet ve demokrasi sağlama kapasitesi olarak anlaşılmaya bırakmıştır. Küresel aktörlere göre Irak ve Afganistan gibi devletlerde temel sorun istikrar inşa edememiş olmak değil adaleti tesis edememiş olmak olmuştur. İnsani güvenlik adına yapılan insani müdahaleler artık yalnızca çatışma bölgelerine ve dünyaya istikrar getirmek veya sivilin ölümünü engellemek ve insani yardımların sağlanması gibi hedeflerin dışında dünyaya Batı tipi kurumların tesis edilerek modernliği yaymak gibi etik bir boyuta da sahiptir (Paker, 2012, s. 87).

İnsani müdahale bazen insani yardım olarak görülürken bazen de tam aksi yönde insanlığın zararına bir eylem olarak algılanmaktadır. İnsancıl yardım gerektiren durumlar sadece savaşlar, afetler olmayıp bazı ülkelerde kendi halkına zalimce davranan yönetimlerin temel hak ihlalleri o ülkeye askeri müdahale şeklinde bir insani müdahalenin yapılmasını gündeme getirmektedir. BM Güvenlik Konseyi’nin alacağı kararla o ülkeye ortak koruma sorumluluğunu yerine getirmek için insani müdahale uluslararası hukukun kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Örneğin ağır soykırım altındaki Bosna Hersek- Kosova müdahalesi gecikmeli ama yapılması gerekli bir müdahale olarak algılanmıştır. Buna karşılık Libya’ya yapılan saldırı ise gereksiz ve emperyalist bir saldırı olarak algılanmıştır. Libya müdahalesinden sonra şiddet gün geçtikçe tırmanırken, sağlık hizmetlerine ve sivil altyapıya yönelik saldırılar yalnızca çatışmanın giderek artan ölüm oranını artırmakla kalmamıştır. Ülkenin sağlık sistemi zaten çok kırılgan olduğu için Uluslararası Kurtarma Komitesi (IRC), hastanelere ve diğer sağlık altyapısına yönelik bu saldırıların uluslararası insancıl hukuku ihlal ederek gerçekleştirilmesinden ve ayrıca ülkenin COVID-19’a karşı etkili bir şekilde yanıt verme kabiliyetine kabul edilemez bir zarar vermesinden derin endişe duyulduğunu bildirmiştir (Einnews, 2020). Yine Afrika’nın pek çok ülkesinde “insani müdahaleler dolaylı yoldan da olsa hükümetlerin, örneğin insansızlaştırma gibi muhalefet karşıtı taktiklerini desteklemiştir. Uluslararası örgütlerin yerinden edilen insanlara gıda ve barınma yardımı sağlaması kısa dönemde gerekliyken uzun dönemde yerinden edilen insanların kapalı kamplarda tutulmasına meşruluk sağlamıştır. Örneğin Somali’deki sığınmacılara yapılan gıda yardımının çoğunluğu gerillalar ya da doğrudan hükümet güçlerince çalınıp karaborsada satılarak silah alınmıştır. Ayrıca insani amaçlarla çalışan hükümetler dışı örgütlerin yapılan yardımların yerine ulaşmasını sağlayacak herhangi bir yaptırım ya da güvenlik mekanizmalarının olmadığı göz önünde bulundurulursa yardımlar hedef kitleye ulaşmadığı gibi silah ticaretine kaynaklık edip çatışmaları

hızlandırıcı etkide bulunmuştur (Paker, 2012, s.69). Bu da kuvvet kullanımının hukuki boyutunu gündeme getirmiş ve BMGK kararları tartışılmaya başlanmıştır. İnsani müdahale ve koruma sorumluluğu kavramları önceleri takdir görürken uygulamadaki güvensizlik nedeniyle tartışmalı hale gelmiştir (Yerdelen, 2019, s. 73).

Sonuç

Çatışma bölgelerinde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve uzun vadede yaşamlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olmak için insani yardım ve güvenlik çabalarının eş zamanlı olarak yürütülmesi gerekmektedir. Bu çalışma, insani yardımın acil ihtiyaçları karşılamada, güvenliğin ise uzun vadeli çözümler üretmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ancak çatışma bölgelerindeki karmaşık sorunların çözümü için sadece insani yardım ve güvenlik yeterli değildir. Siyasi çözümler, uluslararası iş birliği ve sürdürülebilir çözümler üretmeye odaklanılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aksu, M. & Turhan, F. (2012). Yeni tehditler, güvenliğin genişleme boyutları ve insani güvenlik. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-80.
- Altun, A. (2021). İç çatışma bölgelerinde sivillerin korunması bağlamında insani güvenlik. B. Demirbilek (Ed.). *Güvenlik sorunları bağlamında yeni yaklaşımlar* (s. 51-77). Ankara: Orion.
- Buzan, B., Waever, O. & Wilde, J. (1998). *Security: An EW framework for analysis*. Londra: Lynne Rienner.
- Einnews. (2020). Coronavirus - Libya: escalating violence in Libya jeopardises COVID-19 response, warns IRC. Erişim tarihi: 30.09.2024, https://www.einnews.com/pr_news/515531780/coronavirus-libya-escalating-violence-in-libya-jeopardises-covid-19-response-warns-irc
- Genç, K.Y. (2019). Uluslararası yardım faaliyetlerinin politik yönü, B. K. Yerdelen & I. Kırışkan (Ed.). IV. Uluslararası demokrasi sempozyumu bildiri e-kitabı (s. 46-54), Giresun.
- ICRC. (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977. Erişim Tarihi: 04.10.2024, <https://ihl-databases.icrc.org/ru/ihl-treaties/apii-1977/general-introduction/commentary/1987?activeTab=>
- OHCHR. (1977). Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1947. Erişim Tarihi: 06.10.2024, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-additional-geneva-conventions-12-august-1949-and>
- Paker, E.B. (2012). *Küresel güvenlik kompleksi uluslararası siyaset ve güvenlik*. İstanbul: İletişim.
- Polat, D.Ş. (2020). *Uluslararası terörizmle mücadelede Birleşmiş Milletlerin işlevi, yeteneği ve sınırları*. Ankara: Nobel.
- Şeysane, G.T. (2020). Gıda güvensizliği ve silahlı çatışmalar. H. Karaaslan & M. Demirel. *Güncel uluslararası güvenlik sorunları* (s. 391-422). Ankara: Nobel.
- Turan, G. (2020). İç savaşlar ve iç çatışmalar. E. Çıtak ve S. Kiraz (Ed.). *Uluslararası güvenlik gelenekselden güncele bir gündem analizi* (s. 131-135). Ankara: Orion.
- Türkiye Maarif Vakfı. (17 Ocak 2020). Maarif Vakfı istikbalimizin teminatı olan gençlere yatırım yapıyor. Erişim tarihi: 8.10.2024, <https://turkiyemaarif.org/news/maarif-vakfi-istikbalimizin-teminati-olan-genclere-yatirim-yapiyor>
- UNICEF. (2019). Going to school in a refugee camp. Erişim tarihi: 06.10.2024, <https://www.unicef.org/sudan/stories/going-school-refugee-camp>
- UNICEF. (2024). Increasing bombardment damaging essential services and putting children in Lebanon at great risk. Erişim tarihi: 16 Ekim 2024, <https://www.unicef.org/press-releases/increasing-bombardment-damaging-essential-services-and-putting-children-lebanon>

- Yerdelen, B.K. (2019) İnsancıl yardımlar ve insani müdahale. B. K. Yerdelen & I. Kırışkan. IV. *Uluslararası demokrasi sempozyumu bildiri e-kitabı* (s. 66-74). Giresun.
- Yiğittepe, L. (2020). Uluslararası ilişkilerde güvenlik, kavramsal analiz ve teorik yaklaşımlar. Ankara: Nobel.
- WFPUSA. (2023). Hunger in the 4 largest refugee camps in the world. Erişim tarihi: 09.10.2024, [https://www.wfpusa.org/articles/hunger-largest-refugee-camps - world](https://www.wfpusa.org/articles/hunger-largest-refugee-camps-world)